| ANNO 94 N.S. 2 | NUMERO 1 | GENNAIO-MARZO 2017 |

L'Esperanto

revuo de IEF

ISSN 1974-9147 – rivista inviata in abbonamento agli associati FEI (vedasi p. 2) – Prezzo di un singolo numero 2 € per l'Italia 3 € per l'Estero.

IN QUESTO NUMERO

Saluto (D. Astori), 2
El la mondo – "Andrej Korobeinikov, ido de Orfeo kaj nepo de Zamenhof" (A. Grassini), 3
Celebrazioni – La settima edizione del Premio 'G. Canuto' (G. Zanoli), 6
Grupo prezentas sin – "La vocazione esperantista bolognese fra *locale* e *internazionale*", 7
Niaj eminentuloj – "Achille Tellini: kiu estis tiu?" (L. Testoni), 11
Memoraĵo – "Pierluigi Marelli kaj lia Premio" (E. Rodari), 13
Junulare – IJF 2017: aprile 12-a-18-a, Castione della Presolana - BG (A. Vitale), 14
Kulture kaj lingve – Literatura tradukkonkurso, 15
Junulare – Concorso 'Marelli' 2017, 15
Niaj perloj (Premio 'Trombetta' 2016) – Luisa Madella Oberrauch (D. Astori), 16
Niaj perloj (Premio 'Trombetta' 2016) – Pedro Aguilar Solà (C. Pavese), 17
Junulare – Premio 'Canuto' 2017, 18
Niaj najbaroj – "Espéranto-France – intervjuo kun A. Kadar" (R. Corsetti), 19
Ricordo – Reinhard Selten (D. Astori), 21
Approfondimento – V. Andriukaitis, "Europa e Multilinguismo" (trad. N. Minnaja), 23
Interlinguistica V – "Alle origini dell'interlinguistica: Cartesio e Leibniz" (F. Gobbo), 25
Recenzoj – F. Gobbo, *Serta gratulatoria in honorem Renato Corsetti* (N. Minnaja), 29
Okazis antaŭ cent jaroj, 31

Saluto

Il 2017 saranno cento anni dalla scomparsa di Zamenhof. Molte celebrazioni si susseguiranno nel mondo, e anche la FEI sta progettando degli eventi; quanto alla rivista, al *Majstro* sarà dedicato il prossimo numero. In questo trovate le ormai abituali rubriche e qualche (confidiamo) interessante occasione di approfondimento; la pagina centrale è poi dedicata, come promesso nel numero scorso, ai due insegnanti dell'anno, vincitori del Premio 'Trombetta' 2016. Nella sezione 'Okazis antaŭ cent jaroj', poi, constatiamo quanto sia vero il detto *nihil sub sole novi*: dal rinnovo delle tessere, ai costi di spedizione, alla vita di segreteria. L'esperanto è, per riprendere le parole di Franco Fortini a Vittorio Sereni, 'un destino' …

Se siete poi ansiosi di ricevere la rivista, se volete salvare la vita degli alberi, se volete far risparmiare la nostra FEI, potete richiederne l'invio per posta elettronica in pdf; la riceverete molto prima e potrete leggerla comodamente al computer, od altro.

Buon 2017, allora, e buona lettura. (d.a.)

La jaro 2017 estos la centjariĝo de la forpaso de Zamenhof. Pluraj eventoj okazos tutmonde, kaj ankaŭ IEF estas organizanta kelkajn; koncerne la revuon, al la Majstro estos dediĉita la ontan numeron. En chi tiu vi trovos la jam kutimajn rubrikojn kaj iujn (ni esperas) interesajn pliprofundigajn temojn; la centra paĝo estas dediĉita, kiel promesite pasintnumere, al la du instruistoj de la jaro, gajnintoj de Premio Trombetta 2016. En la sekcio "Okazis antau cent jaroj", krome, ni konstatas kiom vera la eldiro *nihil sub sole novi* [nenio nova sub la suno]: de la realiĝo, al la sendokostoj, al la segreteria laboro. Esperanto estas, por citi la vortojn de Franco Fortini al Vittorio Sereni, "sorto" ...

Se vi sopiras ricevi la revuon, se vi emus savi la vivon de la arboj, se vi volus ŝparigi nian IEF-on, vi povus peti ĝian sendon per retpoŝto en pdf-formato; vi ĝin ricevos multe pli frue, kaj povos ĝin legi komforte per komputilo, aŭ per alia aparato.

Serenan 2017, do, kaj agrablan legadon. (d.a.)

In copertina, Andrej Korobeinikov (al centro) con Aldo e Daniela Grassini.
Surkovrile, Andrej Korobeinikov (meze) kun Aldo kaj Daniela Grassini.

L'Esperanto
revuo de IEF

Direttore Responsabile – Leĝe Respondeca
Direktoro: Davide ASTORI
tel. 320 2914608 – davide.astori.2@gmail.com
Redattori – Redaktoroj:
Renato CORSETTI, Pier Luigi CINQUANTINI
Revisori – Korektantoj: Cristina DE' GIORGI, Michela LIPARI, Antonio DE SALVO
Progetto grafico e impaginazione – Grafika ideo kaj enpaĝigo: Nicola REGGIANI
***
Amministrazione – Administrejo:
FEI – Federazione Esperantista Italiana
Via Villoresi, 38 – I 20143 Milano
tel.02 5810 0857 – fax 02 3674 0711
mail: feisegreteria@esperanto.it
http://www.esperanto.it - C.F.80095770014
***
C.C. Bancario – Bankkonto:
Banca Prossima - Milano
IBAN: IT21M0335901600000119380
BIC/SWIFT: BCITITMX
***
C.C. Postale – PoŝtKonto:
C.C. postale FEI: n.37312204
IBAN: IT94O0760101600000037312204
BIC/SWIFT: BPPIITRRXXX
***
Consiglio Direttivo FEI – IEF-Estraro:
Michela LIPARI, presidente
vacat, vicepresidente
Laura BRAZZABENI, segretario
Renato CORSETTI, attività informativa
Riccardo PINORI, segretario-tesoriere
Ivan ORSINI, attività editoriale, IEJ
Paolo SCOTTI, attività informatica
***
Pubblicazione riservata agli Associati.
Quote associative 2016 (comprensive di € 10 dell'abbonamento alla rivista, per tutti gli associati tranne gli Associati Familiari)
Associato ordinario € 28,00
Associato sostenitore € 84,00
Associato garante € 280,00
Associato fino a 25 anni € 14,00
Associato familiare € 14,00
Iscrizioni presso i gruppi locali oppure direttamente presso l'amministrazione FEI.
***
Registrazione al Tribunale di Milano n. 85 del 27 febbraio 1970.
Stampata presso www.atena.net
***
ISSN 1974-9147

Andrej Korobeinikov, ido de Orfeo kaj nepo de Zamenhof

Aldo Grassini

Gotenburgo. 2003. En la U.K. oni proponis piankoncerton, kaj mi iris scivoleme. Oni prezentis aron da pecoj de Aleksandr Skrjabin. Mi estis fulmtrafita: "Kiu estas tiu eksterordinara pianisto?". "Ho, deksepjara knabo". "Ĉu deksepjara?... Neeble! Li estas geniulo!". Kaj mi kuris al tia mirindulo! Fakte mi troviĝis antaŭ svelta kaj iom timida adoleskulo, kaj tiu estis mia unua kontakto kun Andrej Korobeinikov. Mi estis certa, ke lia nomo iam fariĝos fama. Kaj mia prognozo rapide veriĝis. Tro facile! Lia talento senpere brilas. Ĉiufoje kiam li povas ĝin proponi. Kiel "mirakla infano" li kolektis multajn premiojn en gravaj naciaj kaj internaciaj piankonkursoj. Kaj nun tridekjara, li estas artisto konata kaj aprezata tra la mondo. Li koncertas en la plej prestiĝaj koncerthaloj, kaj li kunlaboras kun kelkaj elstaraj orkestroj kaj mondfamaj direktoroj.

La unuan de oktobro 2016 ni aŭskultis lin denove, en Cremona. Ĉifoje li ludis duope kun Vadim Repin, mondfama violonisto. La sukceso de la duopo estis furora. Poste ni salutis lin, kaj li respondis per sia kutima afableco, kaj li aldonis eblan Bolonjan rendevuon en februaro por koncerto ĵus anoncita kaj konfirmenda. Nun mi volas intervjui Andrejon, iom fiera troviĝi antaŭ grava koncertisto, tiu sama deksepjara knabo, kiu antaŭ dektri jaroj jam mirigis min!

Andrej, kiam kaj kiel naskiĝis via granda amo al Muziko? *Mi estis eta infano, kaj mi kun mia patrino, dum tre malriĉa vivperiodo, duonkaŝe loĝadis en subtegmentejo de muzika lernejo. Dumnokte mi ofte vagadis tra la klasĉambroj de la lernejo, kaj mi provludis plurajn muzikinstrumentojn. Tial naskiĝis mia amego al fortepiano. Kvinjara mi komencis serioze studi ĝin, kaj de tiam mi partoprenis en multaj konkursoj rusaj kaj internaciaj, kaj dudekon da ili mi gajnis*.

Iam vi rakontis al mi, ke gajninte konkurson, televida raportisto demandis al tiu "mirakla infano", kion li pleje deziras. Kaj vi respondis naive: "Mi ege deziras loĝejon, ĉar mi ne havas!", kaj post iom da tempo vi fakte ricevis loĝejon! *Jes,vere! Tio estis miraklo! Dankegon al Irena Nesnevskaja, direktorino de televidkompanio. Ŝi aĉetis por mi kaj mia patrino loĝejon per sia mono!... Iom da mirakloj okazis ankaŭ en la studado. Mi pretersaltis kelkajn klasojn dum lerneja tempo, kaj dekdujara mi jam rajtis eniri universitaton. Por eniri Eŭropan Juran Universitaton en Moskvo mi havis kunsidon kun la rektoro - tie mi hazarde ludis pianon kaj li proponis stipendion eĉ por jura studado. Dekkvinjara mi estis akceptita en Konservatorion 'Ĉajkovskij' en Moskvo, kies enirkonkurso estas ege malfacila, kaj mi diplomiĝis kiel unu el la plej meritaj. Poste la samo okazis en la postdiploma kurso en Londona Reĝa Kolegio de Muziko, kie oni donis al mi 'Rozan Ujon de Reĝino Elizabeto'(Queen Elisabeth Rosebowl).*

Kaj do eĉ tie vi estis premiita kiel la plej valora studento! *Sed mia koncertado komenciĝis pli frue tra Rusio kaj multaj aliaj landoj.*

Apenaŭ tridekjara vi jam koncertas en multaj prestiĝaj koncerthaloj tra la mondo, kiel solisto kaj kun elstaraj orkestroj. Vi do jam apartenas al la ne vasta mondo de la elstaruloj! *Mi ludis en pli ol kvardek landoj el kvar kontinentoj. Tion mi atingis per senlaca ekzercado multhora ĉiutage. Sed la vojo estos ankoraŭ tre longa*.

Jen via ĝisfunda modesteco kaj via senfina perfektiĝemo! Sed la publiko adoras vin pro via mirakla virtuozeco, pro via esprimforta temperamento kaj samtempa kapablo vibrigi la plej delikatajn kordojn de la homa animo. La publiko vin aŭskultas per la oreloj kaj per la okuloj: la videbla enpenetriĝo de via figuro en la pianon ravas la geaŭskultantojn, kaj via mieno de bona knabo akiras al vi ĉies simpation! Sed el via vastega repertuaro kiun aŭtoron vi plej ŝatas? *Mi vivas de muziko kaj ĉiam muzikon mi amegas eĉ modernan kaj ne nur klasikan. La aŭtoro, al kiu mi estas plej ligita eble estas Aleksandr Skrjabin, ampleksa kaj malfacile plenumebla, sed senkompare riĉa je rektaj kaj elfosendaj esprimaĵoj. Cetere, je la nomo de tiu rusa komponisto mi ricevis unu el la plej prestiĝaj agnoskoj, kiam mi dekokjara gajnis la unuan premion en grava konkurso, kiu estis al li dediĉita*.

Sed vi atingas samnivelajn pintojn en via interpretado ĉu ĉe intimecaj komponistoj kiaj Skrjabin aŭ Chopin, ĉu ĉe eksplodaj pecoj de Ŝostakoviĉ aŭ Prokofiev. Cetere, estis brilegaj viaj plenumadoj de koncertoj de Ĉajkovskij kaj de Rachmaninov, kiujn mi bonŝance aŭskutis perdiske! *Vidu: se vi amas muzikon, vi nepre devas kunfandi vian animon kun tiu de la interpretata muzikisto. Vi devas plenumi la jenan miraklon: gardi vian memon kaj samtempe transmigri en la koron de via aŭtoro*.

Sed vi, Andrej, ankaŭ estas esperantisto. Kiam vi alproksimiĝis al la Internacia Lingvo? Ĉu ekzistas ia rilato inter esperanto kaj via profesio? *Pro mia profesio mi lernis kelkajn lingvojn: krom la rusa, mi parolas la anglan, la francan kaj la italan. Pri la itala eble estas por vi interese, ke en Konservatorio Ĉajkovskij mi lernis ĝin de Giuliano Gramsci, la filo de Antonio Gramsci, ĝuste tiu, al kiu la patro dediĉis* Lettere dal carcere. *Esperanton mi eklernis en Eŭropa Jura Universitato, kie mi studis juron. Tie esperanto estis deviga, ĉar iam tie prelegis kelkaj profesoroj de Akademio Internacia de la Sciencoj de San Marino, kies membro tiu universitato estis. Mi partoprenis en efektive dektaga esperantokurso gvidata de elstara rusa advokato, prof. Genadij Ŝilo. Li estis la rektoro, kiu donis al mi stipendion akceptinte min en la universitaton tiel fruaĝe. Mi tuj ekamis nian mirindan lingvon, sed vere mi komencis uzi ĝin post mia partopreno en la Zagreba U.K., mia unua internacia esperanta kongreso. Tie mi ankaŭ ludis koncerton, kaj mi sentis specialan emocion muziki samtempe por homoj de multegaj landoj. Mi ekkonsciis posedi samtempe du bonegajn internaciajn lingvojn: esperanto kaj muziko! Post tiam mi feliĉis koncerti kaj amike babiladi en Gotenburgo, Pekino, Florenco kaj Lillo. Mi amikiĝis kun kelkaj elstaraj esperantistoj: Kazuko Kikushima (Krizantemo) kaj familio Grassini (vi, Aldo, kaj Daniela). Tiuj-ĉi lertaj kaj helpemaj homoj eĉ organizis por mi koncertojn kaj muzikvojaĝojn tra siaj landoj. Nekredeble! Do esperanto en mia vivo ĉiam iras kun muziko, kaj kiel muziko ĝi donas nur ĝojon!*

En via vivo, Andrej, okazis kelkaj mirakloj, sed ripetiĝanta miraklo estas via kapablo ensorĉi la homojn per la sonoj de via fortepiano! Ankoraŭfoje dankon por la intervjuo.

Roma, 13 ottobre 2016. Ci lascia Dario Fo. Era vicino all'ideale esperantista: l'8 febbraio 2013 aveva partecipato, presso la Camera dei Deputati di Roma, in collaborazione con il deputato radicale Marco Beltrandi, alla Conferenza su "L'internazionalizzazione della e nella lingua italiana" (vi intervennero, fra gli altri, nomi del calibro di Robert Philipson, Giovanni Fasanella, Paolo Grossi, Aron Luckacs, Umberto Croppi, Pino Caruso, Luciano De Crescenzo, e concluse la giornata Marco Pannella), e nel 2006 accettò di fare parte del Comitato d'Onore del Congresso Universale di Esperanto di Firenze. Segnaliamo almeno l'intervista, sul tema: "Ci rubano la lingua?", rilasciata a Giorgio Pagano nel 2014, on line all'indirizzo: https://www.youtube.com/watch?v=XNFvXUdavC0.

* * *

Premio Pulĉinelo 2016

Nicolino Rossi

Merkredon la 12an de Oktobro 2016, en la klubejo de la Napola Esperanto-Grupo "Harmonio kaj Progreso – E. Mingo", Via S. Brigida 64 en Napolo, okazis la solena manifestacio de la Prezentado kaj Premiado de la konkursaĵoj partoprenintaj en la VI-a Konkurso de Pluraj Artoj Pulĉinelo 2016, tradicie organizita, kiel dum la pasintaj jaroj, fare de la napola esperantistaro. En la foto la Prezidantino de la Napola Esperanto-Grupo, Dr-ino Maria Rosaria Esposito, kun Alessandro Ceraso, kiu gajnis la unuan Premion por la Sekcio Pluraj Artoj pro lia '*Arta Retpaĝo - Blogo Palepolis*', kiu utiligas ankaŭ la lingvon Esperanto en siaj tekstoj, kun jena motivigo: "La Ĵurio, post detala debato, decidas atribui la Unuan Premion Pulĉinelo 2016 al la 'Blogo Palepolis/Arta Retpaĝo' de Alessandro Ceraso, ĉar ĝi reprezentas intuician novaĵon, kiu utiligas kaj proponas la modernajn, virtualajn esprimoteknologiojn". Unua Premio Pulĉinelo 2016, por la Sekcio Literaturo al Inĝ. Nunzio Industria, pro lia poeziaĵo *Nascere altrove* [*Naskiĝi aliloke*] kun jena motivigo: "Ni atribuas la Premion Pulĉinelo 2016 al *Naskigi aliloke* pro la drama aktualeco de la enhavo kaj pro la vibra esprimivo de la versoj". La Juĝkomisiono estis formita de: Prof-ro Giulio Tarro, eminenta napola sciencisto kaj virusologo internacie famekonata; S-ino Anna Staiano, fakulino pri grafikaj artoj; S-ro Giacomo Della Guardia, esperantisto, kanzon-aŭtoro, eks-prezidanto de nia Grupo; S-ro Nicolino Rossi, esperanto-poeto.

Il 'Canuto' alla sua settima edizione

Gustavo Zanoli

Il premio 'G. Canuto' 2016 è stato assegnato, mercoledì 19 ottobre 2016, a Cesare Novara, studente dell'Università di Parma, per la tesi dal titolo "Proposte di riconoscimento legale dell'esperanto in Italia". Dopo il saluto della nostro presidente Michela Lipari, e il conferimento del premio da parte di padre Gustavo Zanoli, Presidente dell'Associazione Esperanto 'G. Canuto' di Parma (nella foto a fianco, insieme al premiato), è stata letta una coinvolgente prolusione, sul tema: "La ricerca della lingua universale da Comenio a Zamenhof", redatta da Giordano Formizzi, già pedagogista dell'Università di Verona e per 12 anni presi-dente della FEI, che all'ultimo non ha potuto presenziare di persona per problemi non dipendenti dalla sua volontà.

Nel pomeriggio (nella foto – di Eddy Vallara – il pubblico) ha completato la giornata una Tavola rotonda sul tema: "Esperanto e spiritualità", che confluirà nel numero speciale del prossimo anno. Questi gli interventi, magistralmente introdotti e moderati da Luciano Mazzoni Benoni, direttore di *Uni-versum*: "Zamenhof e l'Ebraismo" (Michela Lipari), "L'Esperanto nel mondo arabo" (Renato Corsetti, già Università di Roma "La Sapienza"), "Esperanto e Chiesa cattolica" (lo storico antichista Nicola Reggiani, Università di Trier), "Esperanto e Fede Baha'i" (Maria Augusta Favali, rappresentante della Fede Baha'i in "Religions for Peace"/Italia), "La proposta homaranista" (Davide Astori).

La vocazione esperantista bolognese fra 'locale' e 'internazionale'.

a cura del gruppo esperantista bolognese 'A. Tellini 1912'

A inizio Novecento, a Bologna, diversi erano i cultori della *lingvo internacia*, ma furono coordinati in un'associazione solo nel 1912, ad opera di Achille Tellini (di cui più dettagliatamente si racconterà nel successivo contributo di Lidia Testoni), che nel 1912 fondò la "Società Esperantista Emiliana", successivamente "Gruppo Esperantista Bolognese" (a lui intitolato dal 1949), e la "Cattedra Italiana di esperanto", oggi l'"Istituto Italiano di Esperanto" che coordina le numerose Cattedre locali presenti in Italia.

La 'Società Esperantista Emiliana'

Il congresso italiano del 1920. Nel vivace dinamismo culturale dell'Emilia del primo decennio del Novecento non meraviglierà la presenza, nel 1902, a Riolunato, di un gruppo esperantista, dovuto all'entusiasmo del conte Albert Gallois, che, giunto nell'Appennino modenese per amore, vi organizzò quello che può essere considerato il primo raduno internazionale di esperantisti. Nel 1905, tre anni prima dell'arrivo di Tellini a Bologna, si era tenuto il primo Congresso internazionale di Esperanto a Boulogne-sur-Mer in Francia, e nel 1910 nasceva la FEI. In questo contesto la vitalità bolognese si presenta da subito esemplare, con la volontà di organizzare un Congresso nazionale su suolo felsineo nel 1914, rinviato a tempi migliori per ragioni di guerra. Così organizzò il quinto Congresso nazionale, quello del 1920 (3, 4 e 5 ottobre). La sede del comitato organizzatore del Congresso era in via Manzoni 1, lo studio dell'avvocato, e vicesindaco di Bologna, Filippo Palmeggiani, che tra l'altro ricopriva

anche il ruolo di presidente del Comitato, coadiuvato da Ubaldo Masi, Otello Nanni e Umberto Toschi, che sarebbe divenuto professore di geografia economica all'Università di Bologna. La manifestazione inaugurale avvenne nella Sala della fratellanza militare. Il *Resto del Carlino* dedicò molti articoli all'evento, raccontando dell'inaugurazione con le seguenti parole (articolo del 4 ottobre 1920):

> Vi è stato un notevolissimo intervento di rappresentanze di associazioni italiane ed estere, di quasi tutti i ministeri, di camere di commercio. Il presidente onorario, senatore Pini, ha pronunciato il discorso inaugurale, profondo e smagliante. Ha professato da prima la sua fede nell'esperanto. Finiti gli applausi insistenti rivolti al senatore Pini prende la parola il comandante Prof. Alessio, rappresentante del Ministero della Marina.

Personaggio centrale del Congresso fu Alberto Alessio, personalità importante negli ambienti della Marina militare, che aveva abbracciato la causa esperantista e aveva conosciuto Achille Tellini.

Il congresso italiano del 1952. Dopo gli orrori e la forzata inattività degli Anni Quaranta, Bologna si ripropone come ospite del Congresso nazionale del 1952, che rappresentò il culmine di un processo di vera e propria rinascita del movimento esperantista, cittadino e non solo. L'Associazione Esperantista Emiliana, come l'araba fenice, di fatto era risorta dalle sue ceneri nel 1949, ribattezzandosi a nuova vita anche con la simbolica ridenominazione in "Gruppo Esperantista Bolognese 'Achille Tellini'" (d'ora in poi, GEB), intitolato al nome del fondatore. Parteciparono fattivamente alla vita del Gruppo i funzionari delle Ferrovie dello Stato Otello Nanni, Ottavio La Mura e Giuseppe Zacconi (che ricevette, forse per primo in Italia, la Croce di Cavaliere della Repubblica Italiana *per meriti esperantisti*); e, ancora, Umberto Toschi e l'avvocato Raffaele Bagnulo. Il 7 settembre 1952 si aprirono nell'Aula Magna dell'Università di Bologna i lavori del XXIV Congresso italiano di Esperanto, che durarono sino al 10 settembre. L'Avv. Bagnulo presiedeva il Comitato organizzatore, mentre la carica di presidente del Congresso era in capo a Giorgio Canuto, rettore dell'Università di Parma. Il Comitato d'onore del Congresso si fregiava di nomi illustri: da Luigi Einaudi, allora presidente del Consiglio, ai Presidenti emeriti Giovanni Gronchi e Alcide De Gasperi, al successivo Antonio Segni; e ancora Bruno Migliorini (celebre storico della lingua italiana), e, di Bologna, l'arcivescovo Giacomo Lercaro, il prefetto, il direttore dell'Archiginnasio e il sindaco Dozza. Di Einaudi fu letto il messaggio di saluto, al momento dell'apertura dell'evento:

> Mentre i fedeli dell'Esperanto convengono in Bologna in un comune anelito di ognor più concrete affermazioni del loro movimento, tendo a far giungere ai Congressisti tutti, insieme con il mio augurale saluto, quel tributo di schietta simpatia che va reso a quanti danno generosa opera per l'avvicinamento dei popoli.

Al Congresso diede un contributo importantissimo, non ultimo con i suoi ricchi e profondi interventi, il Prof. Gino Bottiglioni, dell'Istituto di Glottologia dell'Università cittadina.

Il Congresso universale del 1955. Il Congresso del 1955 (31 luglio – 8 agosto) rappresenta una pagina fondamentale nella storia del GEB: forse fu in quell'occasione che le istituzioni locali e nazionali si dimostrarono più vicine all'universo esperantista italiano. Gli iscritti, provenienti da 36 paesi (non pochi se teniamo conto che in quel momento l'Europa era divisa dalla cortina di ferro, e che i viaggi erano meno facili e molto più costosi di quanto siano oggi) furono 1.687: 336 italiani, 1288 da paesi europei, 63 da altri continenti. Il Comitato d'onore annoverava, fra gli altri, i primi tre Presidenti della Repubblica, e il Comune di Bologna sostenne concretamente ed in vari modi l'organizzazione del Congresso, in particolare concedendo il Teatro comunale, sia per l'inaugurazione sia per la serata teatrale. Sede prestigiosa del Congresso fu l'Università, mentre il ballo ufficiale si tenne nello splendido salone di Palazzo Re Enzo. Venne persino offerta dall'Ente Provinciale del Turismo una gita a Rimini in treno per 100 Congressisti. La stampa cittadina diede ampio risalto alle giornate; seguì i lavori, con un reportage giorno per giorno, uno spiritoso cronista del *Resto del Carlino*, un Luca Goldoni allora 27enne. Nel corso del Congresso venne intitolata a Zamenhof una strada situata nei pressi di via Murri e via Dagnini. Molti Vigili Urbani durante il Congresso portavano un bracciale con una stella verde: erano quelli che avevano partecipato al corso di Esperanto organizzato dal Comune, ed erano quindi interpreti ufficiali per gli esperantisti convenuti. E sugli autobus erano esposte due bandiere, quella italiana e quella esperantista con la stella verde. Era in funzione anche il campeggio *Rivera Stelo*, Stella del fiume, inaugurato poco più di un anno prima a Casteldebole, tenuto da esperantisti.
Fra i momenti più significativi fu il discorso, tenuto in perfetto Esperanto, dall'allora sindaco di Bologna Giuseppe Dozza all'inaugurazione, che ebbe ad affermare:

Bologna… estas fiera akcepti la tutmondajn batalantojn por la paco.

Il tavolo delle autorità al Congresso Universale del 1955. Da sinistra: al microfono, il sindaco di Boulogne-sur-Mer, M. Héguenette, accanto (seduti) il sindaco di Bologna, Giuseppe Dozza, il presidente dell'UEA, Ernfrid Malmgreen, il presidente della FEI, Giorgio Canuto.

Dagli anni Sessanta a oggi. Dopo il Congresso Universale la città conosceva l'Esperanto e i suoi cultori; fra questi c'erano diversi insegnanti, e ciò permise di avvicinare il mondo della scuola con un certo successo. Nel 1959 in tutto il mondo, e anche a Bologna, si tennero i festeggiamenti per il centenario della nascita di Zamenhof. Nel 1965 gli esperantisti accompagnarono il gemellaggio che era stato organizzato fra le città di Bologna e di Zagabria. Nel 1972 e nel 1982 si celebrarono il il 60° e il 70° anniversario dalla nascita del GEB. La crescita dell'esperantismo bolognese non avrebbe potuto raggiungere i risultati che ottenne se non ci fosse stato l'apporto fondamentale dei Ferrovieri Esperantisti, associazione nata proprio a Bologna nel 1909. Negli anni 1985 e 1986 gli esperantisti di Bologna dedicarono manifestazioni pubbliche al tema della Pace, in collaborazione con le associazioni pacifiste della città. In particolare, un nuovo Congresso italiano di Esperanto, il cinquantasettesimo, fu organizzato nel 1986 (dal 29 agosto al 5 settembre), ed ebbe come tema: *Esperanto: una via alla Pace*. Negli anni Ottanta fu costituito il fondo librario esperantista della Biblioteca dell'Archiginnasio, la più importante della nostra città. Nel 2000 il Congresso italiano di Esperanto si è svolto a Casalecchio di Reno nell'ambito delle manifestazioni di *Bologna capitale europea della cultura*.

Fra le tante attività legate al territorio, ogni anno, nella seconda metà di febbraio, il GEB organizza la *Festa del Mondo*, in cui si incontrano persone di lingue diverse, per uno scambio di "briciole" di cultura, anche gastronomica. Il Gruppo Tellini 1912 (che si riunisce il mercoledì e il sabato pomeriggio in via Avesella 16, nella sede di cui è proprietario in seguito a un lascito di Gustavo Voltolini, nipote del fondatore) celebra quest'anno il centocinquantenario dalla nascita di Achille Tellini, fra l'altro con l'organizzazione, sabato 26 novembre, di convegno mattutino presso la sala multimediale della biblioteca comunale 'Ruffilli' di vicolo Bolognetti 2 (nella foto a fianco, i relatori, da sinistra: Claudia Malpeli, Istituti Culturali e Biblioteca della Repubblica di San Marino; Davide Astori, linguista, Università di Parma; Michele Moramarco, saggista; Ivan Orsini, Presidente del gruppo locale; Laura Rossi, ex Direttrice della Biblioteca della Repubblica di San Marino, studiosa di storia sammarinese).

Per approfondimenti, si rimanda a: L. Tadolini, *L'Esperanto in Emilia-Romagna*, CERER, Bologna 1989; Gruppo Esperantista Bolognese 'Achille Tellini 1912', *Centenario della fondazione della Società Esperantista Emiliana e della Cattedra Italiana di Esperanto*, Memeldono, Bologna 2012.

Achille Tellini, kiu estis tiu?

Lidia Testoni

Achille Tellini estis friulano, el nord-itala regiono Friuli; li naskiĝis la 25an de februaro 1866. Li estis filo de Giambattista, komercisto de altkvalitaj tolaĵoj, patrioto de Venecia Respubliko, spertulo pri Dante kaj fondinto de la unua gimnastika kaj skerma sportejo en regiono Friuli.

Achille doktoriĝis en Torino, tuj poste li komencis sian universitatan karieron ĉe "La Sapienza" en Roma, kiel asistanto de la fama paleontologo Alessandro Portis. En Roma li komencis sian senlacan agadon kiel publicisto kaj eseisto. Tiu ĉi vojo estis indikita al li de la patro, kiu, laŭ malnova pludaŭrigita tradicio, destinis al ĉiu el la tri filoj la daŭrigon de la interesoj kaj de la familiaj aferoj: al Edoardo li konfidis la komercojn, al Emilio la bienojn kaj al Achille la pasion por la studoj, al la esploradoj, krome al la politika kaj socia sindevigoj. El Roma Achille revenis al Friuli ĝuste por sin dediĉi al la scienca instruado en unu el la plej prestiĝaj institutoj en Udine, sed la travivaĵoj kondukis lin loĝi dum multaj jaroj en Bologna, urbo por li fundamenta kruc-vojo de novaj iniciatoj: unue tiuj kunligitaj kun la interkonatiĝo kaj pliprofundigo de Esperanto, krome de la celoj kaj de la esperantistaj idealoj; en la jaro 1912 li fondis la Emiljan Esperantistan Societon. Lia hejmo en strato De' Gombruti fariĝis malferma esperanto-centro por tiuj kiuj kun li strebis al la ideo kaj al la studo de universala lingvo kunligonta la popolojn kaj transpasonta la barojn de la nekomprenado.

Achille Tellini (kunĉapele) en Berno (UK 1913)

Dum la unua modmilito, pere de Esperanto kaj danke al ĝi, li donis subtenon al la asistado de la rifuĝintoj, al la serĉado de kaptitoj kaj de disperdiĝintoj enteksante, per densa reto de esperantista korespondado, solidarecan ĉenon kiu kuntrenis ĉiujn naciojn batalantajn. Dum la paca tempo li provis komercajn eksperimentojn, por pruvi la taŭgecon de la internacia lingvo kaj produktis interalie reklamajn afiŝojn en esperanto rilate al la unuaj mastrumaj aparatoj, kaj al la unuaj iloj por plibonigi la staton kaj vivmanieron de la homoj (hararsekigilo, gimnastika biciklo, remaparato, masaĝaparato).

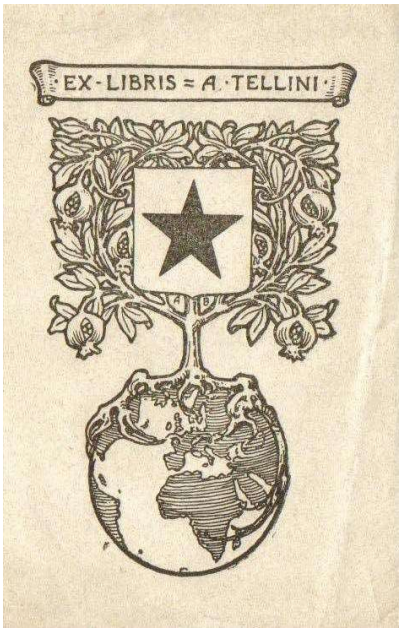

El Bologna Achille de tempo al tempo forvojaĝis, ekipita kiel sperta esploristo kaj marŝamanto, por gvidi esperanto-kursojn kaj enkonduki prelegojn pri la internacia lingvo en pluraj provincaj urboj. Li timis nek senĉesajn kontrolojn nek daŭrajn policajn atentigojn. Ida, lia edzino, kaj la sep gefiloj konsciis ke, kiel la pordo estas malfermenda por la amikoj esperantistoj, tiel estas timendaj nek vizitoj nek policaj lokinspektadoj. Ĉiu familiano havis sian propran rolon helpante la patron en la studoj kaj en la redaktado de liaj skribaĵoj, kaj traktante kune la oftajn korespondaĵojn; ĉar ĉiuj certis ke nenial Achille rezignos pri siaj propraj idealoj kaj konvinkoj, kiujn li volis efektivigi per iniciatoj kaj agadoj al kiuj li sin dediĉis kun granda entuziasmo kaj senfinaj energioj. Inter pluraj rakontoj kaj anekdotoj transiĝintaj de unu generacio al la alia de familio Tellini, restas konata tiu pri la junaj filinoj ”persvaditaj” de la patro, ke ili partoprenu en karnavala marŝparado tra la stratoj de Bologna surmetinte verdajn grandajn surtutojn kaj levante la esperantistajn flagojn.

Achille obstine sin ĵetis en la estonton; fakte li ege esperis pri socio riĉa je moralaj valoroj kaj viglaj interesoj kaj antaŭvidis ĝin, ĉar – li skribis – «ne progresi estas malprogresi». Dum multaj jaroj li prizorgis kaj verkis, esperante kaj itale, librojn, gramatikojn, vortarojn, propagandilojn, turismajn gvidlibrojn, gazet-artikolojn. La 10-an de oktobro 1938 li forpasis en Udine en la 72-a jaraĝo.

Unu el pluraj glumarkoj de Achille Tellini:
“En neniu lando la esperantisto estas eksterlandano / PACO”

Pierluigi Marelli kaj lia Premio

Ermigi Rodari

Pierluigi Marelli naskiĝis la 12an de aprilo 1929 kaj vizitadis superan teknikan lernejon atingante la diplomon de industria diplomito. Dum sia labora vivo li havis diversajn interesojn: en la lastaj jaroj li sin dediĉis al komerco de industriaj diamantoj. Li estis sufiĉe timida persono, iom introvertita, sed obstina pri siaj celoj kaj agoj kaj por ilin defendi aŭ atingi ne ĉiam estis diplomatia, kun kelkfoje koncernaj sekvoj. Lia esperantiĝo okazis tuj post la mondmilito kaj li fariĝis agema membro kaj estrarano de la milana klubo. En 1963 li kunlaboris kun la ge-anoj Conterno, Dall'Acqua kaj Turone pri la eldonado de tre altnivela revuo, *Rivista Italiana di Esperanto*, pritraktante science kaj lingvistike la lingvon, sed ĝi havis efemeran vivon ĉar ĝi ne sukcesis atingi la celitan ne-esperantistan legantaron. Poste dum pluraj jaroj li malaperis precipe pro familiaj kialoj sed kiam li revenis li fariĝis pli vigla ol antaŭe kaj dediĉis multe da tempo kaj rimedoj al Esperanto. Oni ŝuldas al liaj kapabloj, kun la grava helpo de s-anoj Bertoletti, Foà kaj Corrado, la sukceson de la 55a itala kongreso kiun la milananoj organizis en S. Pellegrino en 1984.

Tiu ĉi sperto puŝis lin verki la tre taŭgan manlibron pri la organizo de la kongresoj, kiu dum pluraj sekvaj jaroj helpis la organizajn komitatojn, kutime ĉiujare kon-sistantaj el novaj komisiitoj de iu loka grupo. Post lia reveno, kulpigante la nacian movadon pri mallaboremo en stagna situacio, entuziasme li aliĝis al la pli agema kaj promesplena ERA, sed ankaŭ tiu ĉi ne estis por li sufiĉa. Kelkaj ankoraŭ memoras lian seniluziiĝan kolorplenan aserton: "mi estis konvinkita iri kun Garibaldi sed mi konstatis esti kun Masaniello". Oni devas ankaŭ aldoni ke la pensoj de Marelli estis modere dekstremaj. Denove li fariĝis agema ano de FEI, klopodante ĝin veki kaj stimuli, iom post iom ricevante ĉiam pli gravajn taskojn ĝis esti nomumita organiza sekretario. Krom la daŭra kunlaborado kun la itala revuo, krom la loka bulteno, li persone prizorgis eĉ la sendadon de miloj da leteroj al aŭtoritatoj kaj gravuloj klopodante interesigi ilin pri lingvaj problemoj kaj Esperanto.

Du estis liaj konvinkoj. La unua, dum la junaĝo, estis ke aŭ Esperanto venku dum tiamaj jaroj kiam okazis internacia konflikto inter la kreskanta angla kaj la mal-kreskanta franca lingvoj, aŭ ni devos porti la torĉon atendante novan ŝanĝiĝantan situacion kiam Usono, kun sia lingvo, eksubiros. Nuntempo eble pravigas lin. La dua estis ke ofte la esperantistoj mem damaĝas Esperanton ĉar maltaŭgas propagandi lingvon fare de personoj kiuj ĝin ne regas aŭ, pro entuziasmo kaj nescio, doni erarajn aŭ mensogajn informojn pri ĝi aŭ ĝiaj historio kaj konsisto. Oni riskas nekredeblecon kaj mokojn. Kiel eviti tion? Kio povas garantii nian kompetentecon? Certe tiuj kiuj superis la triagradan ekzamenon taŭgas!

Do, oni devas multobligi kaj premii ilin. Pro tio li testamentis ke post la morto ĉiuj havaĵoj estu utiligataj por starigi apartan fonduson (verdire li pripensis ian fondaĵon sed la Itala Ministerio malaprobis ĝin) kiu donu la eblecon premii la plej lertajn junajn triagradanojn. Jen Premio Marelli kiu praktike nur parte trafas la celon. Bedaŭrinde.

Por nekrologo en la itala Esperantujo v. *L'esperanto*, 1987/1 (januare), paĝ. 3 (el kiu estas reprenita la foto, dank' al Antonio De Salvo).

* * *

Itala Junulara Festivalo 2017: Castione della Presolana (BG), 12-a-18-a de Aprilo

Alberto Vitale

Kiel kutime, dum la venonta semajno de Pasko, de la 12-a ĝis 18-a de Aprilo, okazos la IJF. Ĉi-jare, la Itala Esperantista Junularo atendas vin ĉe Castione della Presolana (BG) – enfote – en la belega norditala regiono Lombardio. La temo estos: "La paca revo inter la militaj tenebroj". Por partopreni, sufiĉas viziti la retejon http://iej.esperanto.it/ijf/ kie troveblas multaj informoj pri la evento. Pro tio ke 2017 estas la datreveno de la morto de Zamenhof, tre grava evento okazos dum IJF: vendrede, IEJ kune kun IEF aranĝos tagon entute dediĉita al Zamenhof, kun prelegoj, kaj lecionoj por memore soleni la komencanton de nia lingvo.

Aliĝi jam eblas, ni atendas vin ĉiujn! Por pliaj informoj: iej@esperanto.it, aŭ telefone: 366.2280160.

LITERATURA TRADUKKONKURSO

IEF decidis organizi literaturan tradukkonkurson de la itala al Esperanto.

La konkurso konsistas el du branĉoj:

poezio: maksimuma longo ne fiksita

prozo: (rakonto, novelo) maksimuma longo 13.000 tajperoj

La komisiono povos asigni ĝis tri premiojn por ĉiu branĉo.

La rezultoj estos anoncataj enkadre de la itala kongreso de Esperanto, en Heraclea.

Ĉiu persono rajtas konkursi por ĉiu branĉo per maksimume tri verkoj, kiuj devas esti neniam antaŭe eldonitaj per ajna komunikilo (prese, rete, lege, bloge, ktp).

La konkursaĵojn oni sendu al la sekretario, Ivan Orsini, prefere per retmesaĝo, al la adreso konkurso@esperanto.it indikante la branĉon, la elektitan pseŭdonimon kaj la efektivan nomon kaj adreson. Se tio ne eblas oni sendu ilin papere al la adreso Federazione Esperantista Italiana, via Villoresi 38, 20143 Milano, indikante sur la koverto "literatura konkurso" kaj enmetante la kontribuaĵo(j)n sen ajna indiko kaj notante en aparta folio ĉiujn necesajn indikojn kiel supre.

Limdato por la sendado estas 30-an de aprilo 2017.

La sekretario informos ĝis la 15-a de aŭgusto la gajnintojn pri la premio.

La partoprenantoj cedas senpage al IEF por la unua jaro la rajton je unua publikigo.

Por pliaj informoj: konkurso@esperanto.it
FEI, concorso, via Villoresi 38, 20143 Milano

CONCORSO MARELLI 2017

In attuazione delle disposizioni testamentarie del compianto esperantista Pier Luigi Marelli, è indetto anche per l'anno prossimo un concorso per la premiazione di giovani in possesso del diploma di esperanto di 3° grado.

La domanda va presentata in FEI entro il 30.04.2017.

Per informazioni: Federazione Esperantista Italiana – Via Villoresi 38, 20143 MILANO – tel. 0258100857 – feisegreteria@esperanto.it

Luisa Madella Oberrauch, nia itala ILEI-respondeculino.

Davide Astori

Luigia Oberrauch Madella naskiĝis en la regiono de Dolomitoj, antaŭ la dua mondmilito. Post la abiturienta diplomo (1955) ĉe la germanlingva pedagogia altlernejo de Merano ŝi ekinstruis en germanlingvaj kaj poste itallingvaj bazlernejoj de Bolzano kaj Mantovo. En 1971 ŝi translokiĝis al Parmo (Parma) kie ŝi instruadis ĝis 1995 en bazlernejoj en kiuj ŝi respondecis pri speciala lernej-eksperimento pri frua enkonduko de fremdlingva instruado. Kun Esperanto ŝi konatiĝis somere de 1987 en Grezijono (la kulturdomo de la francaj esperantistoj). Ekde 1995 ŝi studis la Cseh-metodon kaj dum la UK en Vilno trapasis la lastan ekzamenon, sekve ŝi estas diplomita Cseh-instruisto. Septembre de 1997 ŝi sukcesis en la instrurajtiga ekzameno de la "Itala Instituto de Esperanto". De kelkaj jaroj ŝi respondecas pri la itala sekcio de la "Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj". Kunlaborante al EU-Projektoj "Alternativa Komunikado inter Eŭropaj Lernejoj" kaj "Interkultura kaj Multlingva Dialogo" ŝi vizitis, kun la gekolegoj de Modeno (Italio), Polski Trambesh (Bulgario), Glostro (Britio), Ejea de Los Caballeros (Saragozo), la Escola Secundaria Braancamp Freire-Pontinha de Lisbono (Portugalio) kaj la duagradan lernejon I.E.S. "Cuatro Caminos" de Don Benito (Hispanio). Jen eta intervjuo al ŝi.

Kial vi estas esperantisto? Al mi plaĉas instrui la ŝlosilon por eniri en la kernon de la internacia lingvo Esperanto. Laborante por tiu ĉi celo, mi sentas, ke mi faras ion konkretan por la paco kaj por pli homama mondo. Lerni la internacian lingvon iniciatitan de Zamenhof estas, laŭ mi, vojo al pli bona kompreno de la kulturoj de aliaj popoloj. Nia planedo ja riĉas je grandaj artaĵoj kaj memorindaj eltrovaĵoj kiujn ni ŝuldas al aliaj popoloj kaj al homoj de aliaj nacioj. Mi opinias, ke povi komuniki per internacia neŭtrala lingvo ebligas vidi en la aliulon antaŭ ĉio kaj precipe la homon.

Kiel vi taksas la estontecon de Esperanto? Se mi tralegas la rakontojn de la gesamideanoj de la pasinta jarcento, mi konstatas, ke eble mankis al ili la necesaj financaj rimedoj, sed tute ne mankis al ili la tempo kaj ankaŭ la forta volo studi ĝisfunde la lingvon. Hodiaŭ ne plu estas tiel. Bonŝance ne temas nur pri lingvo, sed ankaŭ pri komunumo en kies sino daŭre naskiĝadas esperanta kulturo. Tiu ĉi fakto estas tre grava precipe por la estonteco.

Demandu vin mem pri io (grava por esperantujo) kaj bonvolu doni respondon. Kion ni faru por konvinki la politikistojn pri la fakto, ke internacia neŭtrala lingvo estas necesa? La kampon de la politiko invadas aliaj interesoj: povo, persona riĉeco, karieremo, ŝovinismo k.t.p. Plurfoje membroj de la itala ĉambro de la deputitoj klopodis prezenti leĝproponon por la instruado, tamen neniam ili sukcesis. Sed ni ja scias, ke la politikistoj moviĝas nur se ili havas sufiĉe da konsento fare de la voĉdonantaro. Aliaj eblecoj aperas kaj ni ja devus ilin eluzi: la kursoj en la reto, la projektoj de lernu-net kaj edukado-net, k.a. Mi invitas miajn karajn gekolegojn nepre registri la kursojn de Esperanto en la kursejo de www.edukado.net.

Pedro Auguilar Solà, la optimisma finvenkisto

Carlotta Pavese

Pedro Aguilar Solà, konata kiel la plej sperta E-instruisto en Torino kaj Piemonte, naskiĝis en Venezuelo en la 40aj jaroj. Por la universitataj studoj, tre juna li translokiĝis al Madrid kaj poste al Torino, kie li komencis ankaŭ labori. Ĉi tie li estis prezidanto de la Junulara Sekcio de Torino E-Centro, kaj poste Sekretario kaj Vicprezidanto de TEC dum 30 jaroj. Dum pluraj jardekoj li laboris profesie kiel instruisto pri la hispana lingvo en prilingva liceo, teknika tradukisto kaj interpretisto. La pasintan jaron aperis la dua eldono de lia malibro por lernado de Esperanto en 15 lecionoj. Intervjuite, li respondis:

Kial vi estas esperantisto? Mia unua kontakto kun Esperanto estis vere stranga. Kiel infano, mi kantis kanzoneton, kiu diris, hispane, "Ni instruos al vi la anglan, kelkajn frazojn de Esperanto, kaj la saman kvanton de la franca". Do, mi sciis ke Esperanto estas lingvo, kiel la franca kaj la angla, sed neniam kaj nenie mi renkontis homojn kiuj parolas ĝin. Kiam mi alvenis al Torino, en 1960, tute hazarde mi konis knabinon kiu diris "mi lernas multajn lingvojn, ankaŭ Esperanton". "Diable! Esperanto!" mi respondis. Do mi iris kun ŝi kaj ĉeestis lecionon de Giuseppe Grattapaglia ĉe la Popola Universitato. Mi restis frapita de la lingvo kaj ĝisdatiĝis kaj, post brila ekzameno, oni sendis min al internacia junulara E-renkontiĝo okazonta en Romo, kie mi, kun dekoj da samaĝuloj, parolis lingvon kiun mi tute ne konis 4 monatojn pli frue.

Kiel vi taksas la estontecon de Esperanto? Mi fidas je ĝia sukceso, je la "fina venko", kiel oni diras. La nombro de la homoj, ĉefe de la gejunuloj, kiuj uzas Esperanton kreskas kaj iam venos inteligenta kaj longvida registaro kiu decidos eksperimenti la instruadon de Esperanto en kelkaj mezgradaj lernejoj, ekzemple. Oni tutcerte konstatos ke sufiĉas ununura lernojaro por ke la gelernantoj skribu kaj parolu ĝin plene kontentige.

Demandu vin mem pri io (grava por esperantujo) kaj bonvolu doni respondon. [Li ridas] Nu, la unua demando kiu venas al mia menso estas: kial multenombraj homoj kiuj aliĝas al niaj kursoj antaŭ ties fino rezignas pri la lernado kaj malaperas? Laŭ mi la solvo estas: la kursoj praktike vidigu, ekde la komenco, ke Esperanto estas vivanta, rapide lernebla lingvo. Male, ofte oni dediĉas la lecionojn al korektado de hejmaj taskoj de unuopaj kursanoj, kio enuigas la ceterajn. Al miaj kursanoj mi petas sendi retpoŝte la taskojn al asignita asistanto, kiu resendos ilin kun korektoj kaj komentoj. Tiel, post la prezento de la novaj gramatikaĵoj, la instruisto povas dediĉi la restintan tempon al praktika uzado de la lingvo, ĉefe al konversacio.

PREMIO "GIORGIO CANUTO" PER TESI DI LAUREA IN INTERLINGUISTICA ED ESPERANTOLOGIA

VIII edizione

Si indice per l'a.a. 2016-2017 l'ottava edizione del concorso per la migliore tesi di laurea (triennale e specialistica) discussa in una università italiana negli ultimi tre anni accademici: il premio è dedicato al Prof. Giorgio Canuto, già magnifico Rettore dell'Università degli Studi di Parma dal 1950 al 1956 e Presidente Internazionale del Movimento Esperantista dal 1956 al 1960.

Al primo vincitore sarà assegnato un contributo di € 150, e un riassunto del suo lavoro sarà ospitato in forma di articolo sulla rivista *Uni-versum*. La Giuria si riserva di valutare ulteriori lavori degni di pubblicazione, e trovare loro degna collocazione.

La giuria è individuata nelle persone dei Professori Davide Astori, Università di Parma, Presidente; Fabrizio Pennacchietti, Università degli Studi di Torino; Luciano Mazzoni Benoni, Direttore di *Uni-versum*.

La partecipazione è gratuita. Si concorre inviando una copia cartacea del lavoro a: Associazione Esperanto "GIORGIO CANUTO", c/o Luigia Madella Oberrauch, via Prampolini 8 – 43122 PARMA e una digitalizzata a: silkovojo@aliceposta.it entro il 15.07.2017. Per informazioni è possibile telefonare allo: 0521.785582.

L'operato della giuria è inappellabile.

La premiazione è prevista per l'ottobre 2017.

Oni anoncas por la jaroj 2016-2017 la okan fojon de la konkurso pri la plej bona doktora (trijara kaj faka) disertacio diskutita en iu itala universitato dum la lastaj tri universitataj jaroj: la premio estas dediĉita al Prof-ro Giorgio Canuto, iam Rektora Moŝto de la Universitato de Parmo de 1950 al 1956 kaj Prezidanto Internacia de la Esperanto-Movado de 1956 al 1960.

Al la unua venkinto estos asignita kontribuo de € 150, kaj resumo de lia/ŝia verko estos gastigita en formo de artikolo sur la revuo *Uni-versum*. La juĝantaro tenas por si la rajton taksi pluajn verkojn indajn je publikigo, kaj trovi al ili taŭgan lokiĝon.

La juĝantaro konsistas el la Profesoroj Davide Astori, Universitato de Parmo, Prezidanto; Fabrizio Pennacchietti, Universitato de Torino; Luciano Mazzoni Benoni, Direktoro de *Uni-versum*.

La partopreno estas senpaga. Oni konkuras sendante paperan kopion de la verko al la adreso: Associazione Esperanto "GIORGIO CANUTO", c/o Luigia Madella Oberrauch, via Prampolini 8 – 43122 PARMA, kaj samtempe diĝitigitan kopion al la retadreso: silkovojo@aliceposta.it ene de 15.07.2017. Informoj riceveblas ĉe: 0521.785582.

La juĝantara taksado estas nepriapelaciebla.

La premiado okazos en oktobro 2017.

Il premio è realizzato grazie al contributo della *Itala Esperanto-Federacio* – Federazione Esperantista Italiana via Villoresi 38 – 20143 Milano. Tel.: 02/58100857 – e-mail: info@esperanto.it; fei@esperanto.it.

Espéranto-France.
Intervujo kun Alex Kadar.

Renato Corsetti

Francio estas al ni Italoj vere najbara. Pri la historio de UFE (membro-nombro: pli ol 600) eblas legi rete: http://esperanto-france.org/asocio-esperanto-france. Ni intervjuas Alex Kadar, prezidanto de UFE.

Bonvolu doni al mi mallongajn informojn pri la franca Eo-movado. En Francujo, la movado estas strukturita trinivele: la loka konsistas el lokaj Esperanto-kluboj (ĉu urbaj, ĉu departementaj), kiuj estas la surlokaj agantoj kaj kies ĉefaj agadoj estas: organizo de kursoj, prelegoj, ekspozicioj, partopreno al asociaj forumoj ktp.; la regiona konsistas el la regionaj federacioj (nun 15), kovrantaj unu aŭ plurajn administrajn regionojn, kiuj estas la intera nivelo inter la lokaj kluboj kaj Espéranto-France, kunordigas la lokajn agadojn kaj subtenas la klubojn kaj ankaŭ prizorgas agadojn kaj aktivecojn pure regionajn (ekz. regiona kongreso, regiona bulteno, staĝoj) - Krome, 4 Fakaj asocioj partneras kun Espéranto-France: JEFO (Espéranto-Jeunes, junulara sekcio de TEJO, GEE (Grupo de la Esperanto-Instruistoj, franca sekcio de ILEI), FET (Esperantista Labor-Federacio, Fédération espérantiste du travail), FKEA (Franca Katolika Esperanto-Asocio, franca sekcio de IKUE); la **landa**, kie evidente situas la Landa asocio Espéranto-France, kunordigas la francan Esperanto-movadon kaj prizorgas pure landskalajn aferojn, kiel la eksteraj rilatoj, la rilatoj kun la aliaj landaj asocioj, kun UEA, la informada kaj komunikada agado (budo-materialoj, faldfolioj, revuo ktp).

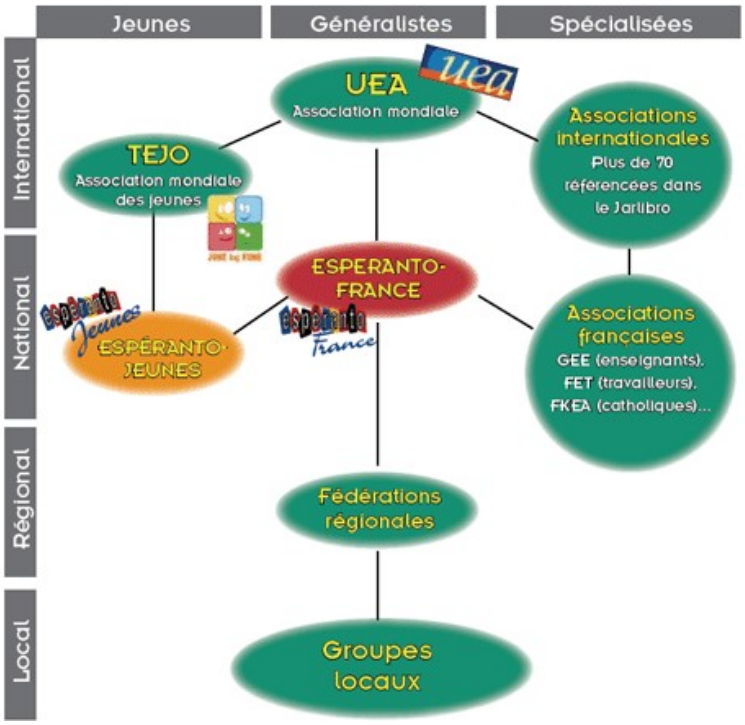

Kiujn servojn vi donas al la membroj? Kiuj estas viaj ĉefaj agadoj? Jen niaj ĉefaj servoj (S) kaj agadoj (A), ordigataj laŭ la 4 agadkampoj proponitaj de UEA.

1. Konsciigo: 1.1. *Preleg-vojaĝoj* (A): EF organizas prelegturneojn de alilandaj esperantistoj tra Francujo - http://esperanto-france.org/prelegvojagxoj; 1.2. *Gazetara komunikado* (A) Ni regule sendas Gazetarajn Komunikojn al miloj da ĵurnalistoj - http://esperanto-france.org/communiques-de-presse; 1.3. *Revuo Le Monde de l'espéranto (LME)*, tri-monata revuo en la franca kaj en Esperanto (S kaj A) rolas kiel montrofenestro de la vivanteco de Esperanto nialande kaj tutmonde. Pluraj numeroj

estis enretigitaj. La revuo estas eksterlande abonebla rete - http://esperanto-france.org/le-monde-de-l-esperanto; 1.4. *Espéranto-Aktiv'*, monata reta bulteno en la franca, sendita al pli ol 4000 retadresoj (S kaj A) - http://esperanto-france.org/esperanto-aktiv; 1.5 Partopreno al *Expolangues*, la Homara Festo, Salon de l'éducation kaj aliaj forumoj (A) - http://esperanto-france.org/salon-expolangues; 1.6. *Espéranto au bac* (ĉe la abiturienta ekzameno): ni organizis tutlandan interasocian petskribon, dum kiu ni kolektis pli ol 33 000 subskriboj. La subskribojn ni deponis ĉe la Ministerio pri edukado. Ekde tiam ni plu rilatas kun la Ministerio - http://esperanto-france.org/l-esperanto-au-bac (A), Nuntempe estas projekto mem organizi prov-ekzamensesion, la 4an de junio 2016 - http://esperanto-france.org/bac-blanc-d-esperanto; 1.7. *Informado.* Informiloj profesi-nivelaj: faldfolio Langue équitable, flago, banderoloj, ekspozici-paneloj.
2. **Kapabligo**: 2.1. *Instruado*: staĝoj estas organizataj en la kulturcentroj (Greziljono, Kvinpetalo) kaj en la lokaj kluboj. Krome, kun JEFO, ni prizorgas retajn kursojn (ikurso.net). Nia libroservo proponas diversajn lernmetodojn - http://esperanto-france.org/apprendre; 2.2. *Ekzamenoj*: KER-kaj FEI-ekzamenoj organizataj de lokaj kluboj, kulturcentroj, dum kongresoj; 2.3. *Afrika solidareco*: per specifa kaso, la asocio sendas librojn kaj lerno-materialon al aktivuloj en Afriko; 2.4. *Ĝemelaj urboj*: asocia peranto konstante rilatas kun la respondeculoj de la projekto en UEA kaj la francaj ĝemelaj urboj. http://esperanto-france.org/esperanto-aktiv-39-decouverte.
3. **Komunumo**: 3.1. *Butiko*: prizorgado de libroservo, kaj fizika kaj reta. La asocio eldonis aŭ kuneldonis librojn en Esperanto, kiuj povas utili ankaŭ kiel reklamiloj: Tinĉjo La templo de l'Suno, La Eta Princo; 3.2. *Sidejo*: pariza sidejo, la Ĉerizejo, malferma de lundo ĝis ĵaŭdo kaj sabaton; 3.3. *Landa kongreso* Ĉiujare. Vidu supre; 3.4. *Universala Kongreso* de 2015 en Lillo: pli ol 2700 kongresanoj; 3.5. *Retejo*: EF konstante prizorgas sian dulingvan retejon, ĉefe en la franca http://esperanto-france.org/. Krome ni administras plurajn retlistojn: UFE-anoncoj, UFE-debatoj, Reago-Fr, Agado-Fr, esperanto-ecole… La internan informadon ni prizorgas divers-kanale: per la revuo (LME), letere, per la retlistoj, la retejo, Fejsbuko, Google+, Twitter.
4. **Kunordigado kaj funkciado**: 4.1. Rilatoj kun UEA, EEU: Espéranto-France estas la peranto de UEA en Francujo; 4.2. Rilatoj kun SAT-Amikaro, la regionaj federacioj, lokaj kluboj kaj aktivuloj.

Ĉu vi multe uzas la reton? Ni multe uzas la reton. Kiel videblas per la abundo de retaj ligiloj supre, grandan parton de nia agado ni plenumas rete. La reton ni uzas por diversaj uzoj: interna komunikado (la diskutoj de la estraro, de la Komitato, granda parto de la komunikado kun la membroj okazas per retlistoj); administrado kaj libroservo (la datumbazo kaj la libroservo estas tute enretaj; la membroj povas konsulti siajn datumojn, modifi ilin, mendi varojn ĉe http://esperanto-france.org/perso/); interna kaj alekstera informado (Ni uzas la sociajn retejojn: Fejsbuko, Twitter, Google+, kie ni dissendas informojn ĉiutage). La reton ni uzas ankaŭ por dissendi Gazetarajn Komunikojn al ĵurnalistoj kaj por teni la rilatojn kun aliaj esperantaj grupoj (ĉu tutmondaj, ĉu alilandaj, ĉu lokaj).

Reinhard Selten: un ricordo.

Davide Astori

Il 23 agosto 2016 l'*Esperantujo* perdeva un eminente scienziato. Nato nel 1930 a Breslavia (al tempo tedesca, Breslau, oggi polacca, Wrocław – in esperanto: Vroclavo), dottorato in matematica alla Goethe-Universität di Francoforte, libero docente nel 1968, Reinhard Selten dedicò l'intera vita all'insegnamento universitario, dalla University of California a Berkeley, alla Freie Universität di Berlino, all'Università di Bielefeld, e, dal 1984, all'Università di Bonn. Ventuno università gli hanno assegnato un dottorato *honoris causa*, e si è meritatamente guadagnato il Nobel nel 1994 per la teoria dei giochi applicata alle teorie economiche, politiche e biologiche e all'economia sperimentale.

Figlio di esperantista, esperantista dal 1947 (quando, diciassettenne, apprese la lingua da autodidatta), *dumviva membro* dell'UEA dal 1969 e attivo nella "Germana Esperanto-Asocio" e nella "Akademio Internacia de la Sciencoj" di San Marino, fu rettore, durante l'84° UK (Berlino 1999), della "Internacia Kongresa Universitato". Fra la sua ricchissima bibliografia si ricorda almeno: la redazione della raccolta di studi *La kostoj de la eŭropa lingva (ne)komunikado* (1997), *Für Zweisprachigkeit in Europa; Por dulingveco en Eŭropo* (2005), scritto con Helmar Frank, e ancora *Ĉu mi lernu Esperanton? Enkonduko en la teorion de lingvaj ludoj* (1982; 2-a eld. 1995), insieme a Jonathan Pool. Al Parlamento Europeo Selten si spese, invitato come relatore, in favore dell'esperanto, il 9 maggio 2007, in occasione del 50° del 'Trattato di Roma'. Nell'80° UK (Tampere 1995) fu eletto membro dello 'Honora Patrona Komitato' dell'UEA.

Reinhard Selten durante la video-intervista rilasciata (1994) a Rainer Kurz, allora addetto-stampa della Germana Esperanto-Asocio (v. https://www.youtube.com/watch?v=J13uiSdYceo)

Ebbi l'occasione (a Francoforte, nell'agosto del 1999, per un corso di tedesco) di poterlo contattare via mail grazie alla mediazione di amici comuni. E di fargli una breve intervista, che doveva seguire a un articolo, mai apparso, per un giornale locale cremonese, relativo alla Banca Centrale e all'Euro, che si profilava alle porte (il sottotitolo recitava: „Il futuro dell'Europa nel cuore di Francoforte"). E quelle domande le ritrovo ora, e le propongo, in quanto ancora di estrema attualità. Anche a simbolico ringraziamento della sua disponibilità d'allora, tradita da difficoltà tecniche.

Cos'è veramente l'Europa, Prof. Selten: Paesi omogenei; cultura e storia paragonabili; geografia simile; medesimi fini per il futuro? *È riscontrabile una unità culturale di base, anche se, naturalmente, i Paesi non sono identici: accanto alla diversità linguistica, forti legami e una identità comune caratterizzano gli Stati europei. L'Italia, insieme una eppure diversa fra Nord e Sud, è un buon esempio a riguardo.*

L'Europa diventerà il "terzo polo" dopo Giappone e Stati Uniti? *Potrebbe, ma ci sono ancora tanti passi da fare. Il coordinamento odierno non è sufficiente: una unione politica cambierebbe certo i termini della questione.*

Nello sviluppo dell'Unione Europea sembrerebbe quasi che, invece di passeggiare, si corra. È un'impressione corretta? *Mi sembra proprio di no. Anzi il processo di unificazione è andato, e ancora sta andando, a rilento. Che poi forse tale cautela sia stata positiva, è un altro aspetto della questione.*

Come viene vista l'Italia nel panorama europeo? E se non fosse entrata in Europa? *L'Italia è un Paese fondamentale per l'Unione, senza di essa il processo non sarebbe stato completo. Le difficoltà che tutti conosciamo sono in via di superamento; una buona disciplina ha molto migliorato la situazione del Paese. L'Italia è sicuramente un Membro importante, soprattutto dal punto di vista economico.*

Cosa pensa dell'Euro? *Sono contento che, alla fine, si realizzi veramente. Porta stabilità, in generale, ed è una grande vantaggio per l'Europa.*

Come vede gli aspetti linguistici nel Continente? *Le barriere linguistiche sono certo un grave problema. Io sono un esperantista, e nell'Esperanto come possibile soluzione, almeno europea, credo fermamente. Non è una speranza a breve scadenza, ma nel periodo medio-lungo la Lingua Internazionale potrebbe offrirsi come soluzione reale e realistica.*

E per quanto riguarda gli aspetti religiosi? *La religione non è ormai più un problema in Europa: il mondo cristiano ha ritrovato il dialogo, l'Ebraismo si è integrato. L'aspetto più complesso, fondamentalmente per una sorta di incompatibilità culturale, è il flusso islamico verso l'Europa: ma ritengo che il tempo aiuterà le nuove generazioni a spianare la strada all'integrazione.*

Europa e Multilinguismo.
Il parere di un commissario europeo.

Vytenis Andriukaitis
(Commissario Europeo alla Sanità)

Nell'ultimo numero dell'*Eŭropa bulteno* è apparso il testo del discorso tenuto, in esperanto, a Nitra (nel quadro della Conferenza internazionale "Perspektivoj de lingva komunikado en EU", ospitata presso la Facoltà di studi centroeuropei dell'Università 'Konštantín Filozof' della città slovacca, nei giorni 28-29.07.2016 – vidu: http://www.nitra2016.sk/akompanaj-arangxoj/internacia-lingvopolitika-konferenco/) da Vytenis Andriukaitis, Commissario europeo alla Sanità (http://www.europo.eu/eo/documentloader.php?id=458&filename=eb-162-2016-julio-augusto.pdf). Lo proponiamo, in italiano e in forma ridotta, ringraziando Nicola Minnaja che lo ha adattato per il pubblico italofono.

Quando si parla di integrazione europea si sente subito un coro di critiche: l'Europa è troppo lontana dai cittadini, si occupa solo di economia e non dei cittadini, non riesce a comunicare emozioni. Negli ultimi anni si sono affermati movimenti "euroscettici", che si ergono a portavoce di identità nazionali forti, in contrapposizione ad un'identità europea evanescente.

Per molti cittadini la politica linguistica dell'Unione Europea, nominalmente basata sul multilinguismo, molto spesso nella pratica costringe chi voglia mettersi in contatto con istituzioni europee ad utilizzare solo una o due lingue dominanti, e questo porta ad un allontanamento di quei cittadini le cui lingue non sono utilizzate dagli organi dell'Unione. Questa disparità non deve esistere. Il multilinguismo è un valore fondante dell'Unione Europea, come indica il motto *Uniti nella diversità*. Le quattro libertà, che fin dall'inizio erano state poste al centro del progetto di Europa, cioè la libertà di movimento per le merci, le persone, i servizi e i capitali, tutte queste libertà implicano la necessità di dialogo fra persone che parlano lingue diverse, dialogo diretto o con l'assistenza di traduttori e interpreti. È vero che fra noi siamo diversi, ma **tutti noi siamo alla pari.** Ogni paese è portatore di una sua identità culturale, ospita diverse minoranze culturali, possiede una lingua ufficiale, e sul suo territorio convivono diverse lingue straniere. È questa molteplicità che ci rende diversi, ma anche uguali per quanto riguarda i diritti e le opportunità. Il multilinguismo è una *conditio sine qua non* per evitare discriminazioni fra cittadini e cittadini, e per garantire che tutte le lingue parlate sul territorio dell'UE, grandi e piccole, nazionali, regionali e minoritarie, siano rispettate e protette allo stesso modo.

Ogni lingua è un elemento basilare dell'identità di chi la parla. Circa il 18% della popolazione europea è di madrelingua tedesca, meno dell'1% parla il lituano, che è la mia lingua materna. Ma per me questo non ha importanza. Il lituano è la lingua e la

cultura in cui sono cresciuto, attraverso il lituano mi sono abituato a guardare il mondo. Non dimentichiamo che l'Unione Europea è soprattutto un progetto di pace, e che nel 2012 ha ottenuto il Premio Nobel per la pace per aver favorito la pacificazione, la democrazia e i diritti civili in Europa. Il multilinguismo potrebbe e dovrebbe essere un esempio di come si possono mettere d'accordo la pace e la diversità. Ci sono diversi paesi con due o tre lingue ufficiali, come il Belgio, la Finlandia e l'Irlanda. A seconda dei casi il loro peso può essere diverso, ma la loro esistenza è di per sé una chiara espressione di democrazia. Nel Parlamento Europeo e nel Consiglio d'Europa vengono utilizzate tutte le 24 lingue dell'EU. La Commissione Europea solo per gli atti ufficiali impiega tre lingue, ma la maggior parte dei documenti sono pubblicati in tutte le altre. Per proteggere la diversità linguistica facciamo spesso ricorso alle traduzioni. Sarebbe troppo gravoso tradurre in 24 lingue ogni singolo documento o aggiornamento emesso dalla Commissione, però la maggior parte delle informazioni che sono di interesse per il pubblico sono disponibili nella maggior parte delle lingue ufficiali. Per esempio, così avviene per il portale sulla Sanità, che rientra nei miei compiti.

Nel complesso, le informazioni vengono trasmesse al pubblico in misura progressivamente maggiore. Ciò non toglie che, in un mondo aperto alla concorrenza, la conoscenza, attiva e passiva, di più lingue sia un punto di forza. Ne consegue che le scuole dovranno essere aperte all'insegnamento di più lingue e di più culture, e che questo principio si dovrà estendere ad una formazione che duri tutto l'arco della vita, nell'ambito del progetto *Competence Framework for lifelong learning*, che è in corso di ridefinizione ed ampliamento.

L'UE quindi sostiene, anche finanziariamente, l'insegnamento delle lingue, sia delle grandi che delle piccole, riconoscendo l'importanza della diversificazione, e per questo favorisce anche lo scambio di persone fra i diversi stati dell'Unione attraverso programmi specifici, come l'Erasmus+.

Il multilinguismo non va visto come un obiettivo a sé stante, ma come uno strumento per una migliore integrazione nell'ambito europeo. Questa opinione è convalidata da studi sociolinguistici, come il progetto MIME (*Multilinguismo, Inclusione, Mobilità in Europa*), pilotato dall'Università di Ginevra.

Tuttavia il multilinguismo dell'EU, descritto fin qui, ha i suoi limiti: il suo obiettivo più immediato è preservare nel tempo la situazione attuale di 24 lingue "ufficiali", garantendo ai cittadini che si riconoscono in una qualsiasi di queste la parità di diritti, che si riassume nella possibilità generalizzata (o quasi) di accedere alla documentazione emessa degli organismi dell'UE. Una migliore integrazione potrebbe essere raggiunta dalla Commissione attraverso il sostegno, anche finanziario, dell'insegnamento delle lingue nel sistema scolastico e nell'istruzione per tutta la vita, soprattutto se vi è contemplata una parità estesa a tutte le lingue usate, e alla mobilità delle persone.

Un ulteriore passo avanti si può fare se si associa all'insegnamento delle lingue uno spirito non divisivo o competitivo, ma, piuttosto, unificante e senza discriminazioni, come sarebbe l'introduzione dell'esperanto.

Alle origini dell'interlinguistica: Cartesio e Leibniz

Federico Gobbo
(Università di Amsterdam/Milano-Bicocca/Torino)

I lettori di questa serie di articoli già sanno che l'interlinguistica diventa una disciplina matura nel XX secolo. Tuttavia, l'idea della necessità e opportunità di una lingua ausiliaria internazionale ebbe origine circa trecento anni prima. Nel XVII secolo ebbe luogo un importante cambiamento in Europa, dovuto principalmente alla rivoluzione copernicana, che portò un nuovo modo di pensare e un nuovo approccio al sapere umano. All'epoca, nell'Europa post-copernicana, i filosofi definirono le fondamenta di ciò che in seguito divenne noto come "scienza". Prima la fisica si basava sulla visione tolemaica dell'universo, con la Terra al centro (geocentrismo); e per secoli la lingua internazionale della scienza fu il latino. Dopo la sfida di Copernico, i nuovi scienziati e filosofi, proprio per distanziarsi dal mondo tolemaico, cominciarono a scrivere nelle lingue nazionali: per es., Newton scriveva in inglese, Galileo in italiano. Grazie all'uso della matematica per acquisire conoscenza, gli scienziati cominciarono a comprendere che avevano bisogno di un modo per classificare le nuove scoperte; tali metodi di classificazione vennero principalmente dalla Gran Bretagna, proposti da filosofi come John Wilkins, George Dalgarno e Francis Lodowick (nessuna relazione con il nome "Ludovico" di Zamenhof, malgrado quanto asserito da certi letterati). Lo scopo era rappresentare con la massima precisione i concetti veri, e così aiutare la filosofia a distinguere il vero dal falso. Queste "lingue filosofiche" verranno classificate da Couturat come "a priori", come già abbiamo visto in un articolo precedente.

Oltre alla Gran Bretagna, il dibattito sulla migliore "lingua universale" era vivace soprattutto in Francia, dove giocava un ruolo centrale Marine Mersenne, francescano appartenente all'ordine dei frati minori. Egli teneva una corrispondenza intensa su temi scientifici con i già importanti filosofi del tempo, tra cui Pierre de Fermat e Costantijn Huygens. La nascita dell'interlinguistica data convenzionalmente al 20 novembre 1629, quando Cartesio mandò una lettera a Mersenne. In quel periodo il filosofo francese si trovava ad Amsterdam, perché i vènti politici in Francia, di fatto legati al cardinale Richelieu, erano difficili. In una lettera precedente Mersenne aveva chiesto a Cartesio cosa pensasse delle lingue filosofiche proposte dai colleghi britannici. Rossi [1983] fa un riassunto della lettera cartesiana (che è disponibile in digitale gratuitamente nella biblioteca nazionale francese Gallica.fr). Per lui, la lingua perfetta deve avere tre caratteristiche: in primo luogo, deve essere facile da apprendere, vale a dire facile da scrivere e pronunciare; in secondo luogo, deve avere una grammatica regolare, in modo che la relazione tra le parole e i concetti sia chiara come la relazione tra i numeri naturali e le operazioni aritmetiche di base; in terzo luogo, il dizionario deve essere esplicito, in altri termini le idee devono essere sezionate in particelle (oggi

diremmo: morfemi) indivisibili, atomici. La lettera si conclude in questo modo (traduzione mia):

> Ritengo che sia possibile inventare una lingua siffatta, e che sarebbe possibile trovare la scienza da cui essa dipende [tale scienza diverrà l'interlinguistica, NdA]. Tale lingua darà la capacità ai villici di giudicare la verità delle cose meglio di come fanno oggi i filosofi. Tuttavia, non credo che mai la vedrò in uso. Infatti quella lingua avrebbe bisogno di cambiamenti talmente grandi nell'ordine delle cose, a tal punto, che tutto il mondo sarebbe trasformato in un Paradiso in Terra. E questo non è proponibile, se non nei reami fantastici dei romanzi.

A mio modo di vedere, tutti gli esperantisti dovrebbero conoscere questa lettera, perché l'intuizione di Cartesio – che mai propose concretamente tale lingua "perfetta" – in gran parte si è realizzata proprio nell'esperanto. Voglio far notare che, al contrario dei filosofi britannici a lui contemporanei, il filosofo francese sottolineava l'utilità *pratica* della lingua, che poteva esser imparata anche dai bambini e dalle persone semplici, non istruite — la parola "villici" indicava questo, visto che la cultura si imparava nelle città, non nelle campagne. Pertanto, le complesse lingue filosofiche dei britannici, utilizzabili solo dai colti per scopi scientifici, semplicemente non erano sufficienti per lo scopo. D'altro canto, Cartesio non voleva illudersi, e capiva bene che applicare tale lingua su vasta scala avrebbe implicato cambiare il mondo intero e le sue fondamenta, da un punto di vista politico.

Il passo successivo nella storia delle idee che portano all'interlinguistica come disciplina moderna viene da Gottfried Wilhelm Leibniz. Nato a Lipsia nel 1646, quanto Cartesio era già sulla cinquantina, Leibniz viveva nella periferia intellettuale dell'Europa del suo tempo, e perciò viaggiò a Parigi e a Londra per essere a contatto con le idee che emergevano in quelle città. Per esempio, imparò la matematica da Christiaan Huygens, il secondo figlio di Costantijn. A causa della sua pubblicazione del calcolo infinitesimale attirò su di sé molte polemiche alimentate dagli scienziati britannici, che sostenevano il connazionale Newton per la paternità della stessa scoperta. Allo stesso tempo l'Accademia delle Scienze di Francia rifiutò di accettarlo come membro perché era straniero. Questi eventi fecero sì che Leibniz passasse grande parte della sua vita lavorando per il Duca di Hannover. Comunque, ebbe la possibilità di scrivere migliaia di pagine di filosofia, scienza e matematica. Va menzionata almeno la *Monadologia*, già tradotta in esperanto nel 1902 da Émile Boirac, presidente dell'Accademia di Esperanto e rettore dell'Università di Digione.

Nel 1671 Leibniz venne a conoscenza della filosofia di Wilkins, chiamata *Real Characters*, "caratteri reali". I caratteri di Wilkins dovevano essere segni scritti che avevano una coincidenza perfetta con le vere idee, detto altrimenti la conoscenza di Dio e della Natura. L'idea cartesiana che l'essenza che distingue gli uomini dagli altri animali è il raziocinio diventa più precisa con Leibniz: l'uomo è un essere razionale, perché possiede la matematica, vale a dire il linguaggio in cui è scritto il libro della Natura, per usare le parole di Galileo – si pensi che la parola "razionale" è etimologicamente collegata con la parola "ragione". Al contrario di Wilkins, Leibniz riteneva che la lingua perfetta non era una collezione di caratteri semantici, "reali", ma

al contrario una serie di regole per ragionare in maniera precisa sul mondo reale. Per questo motivo egli chiamò il suo linguaggio formale *characteristica universalis*, cioè insieme di caratteri universali, dove l'aggettivo "universale" è in diretto contrasto con quello usato da Wilkins, cioè "reale": per la facoltà di ragionamento non è importante l'essenza dei concetti, ma le regole attraverso le quali noi esseri umani riusciamo a ragionare su di loro. Questo risultato è il punto di partenza di una strada lunga che porterà alla costruzione della logica moderna, attraverso George Boole, Gottlob Frege, Georg Cantor, David Hilbert, Kurt Gödel e infine Alan Turing [Davis 2012]. Ma questa è un'altra storia.

Leibniz scrisse migliaia di pagine nella sua vita, principalmente in latino, ma anche in francese e tedesco. Si lamentava del fatto che il lavoro di Wilkins non fosse stato pubblicato in latino, ed evidentemente considerava questa nuova Babele scientifica – per usare la felice espressione di Gordon [2015] – da evitarsi. Scrisse dunque un progetto di semplificazione del latino per le necessità della nuova scienza post-copernicana. Tale progetto lo chiamò *lingua generalis*. Possiamo notare che non lo elaborò mai appieno ma che rimasero solo dei frammenti, dimenticati per secoli, finché Louis Couturat li portò alla luce nel XX secolo, dalla Biblioteca Reale di Hannover (sono disponibili in digitale nella biblioteca francese Gallica.fr). Quei frammenti, scritti in un latino molto leggibile, sfortunatamente non sono stati molto studiati finora. Per concludere, possiamo dire che le idee di Cartesio e di Leibniz hanno permesso all'interlinguistica di passare da una strada puramente formale a un territorio più audace, che porta agli incerti mari della pianificazione linguistica, che verrà sviluppata nel XIX e XX secolo.

Bibliografia di riferimento.

Davis, M. 2012. *Il calcolatore universale: Da Leibniz a Turing*. Milano: Adelphi.

Cartesio, R. 2012. *Discorso sul metodo*. A cura di R. Campi et al. Milano: Feltrinelli.

Leibniz, G.W. 2001. *Monadologia*. A cura di S. Cariati. Milano: Bompiani.

Rossi, P. 1983. *Clavis Universalis: Arti della Memoria e Logica Combinatoria da Lullo a Leibniz*. Bologna: Il Mulino.

Gordon, M.D. 2015. *Scientific Babel: How Science was Done Before and After Global English*. Chicago: University of Chicago Press.

Al la kontribuuntoj

Kiu ajn dezirus proponi kontribuaĵojn (ideojn por la artikoloj, informojn pri eventoj okazintaj ĝis marto 2017 aŭ planotaj por la venonta periodo aprilo-majo, bonvolu sendi plej rapide – kej nepre ĝis la 15-an de februaro – al: davide.astori.2@gmail.com. Bonan legadon al ĉiuj! (*d.a.*)

Sabato **1° ottobre 2016**, a **Pistoia**, si è festeggiata la seconda "Giornata della legalità", cui ha preso parte anche il Gruppo Esperantista Pistoiese "Umberto Stoppoloni". Nella foto, da sinistra: Piero Nissim, che ha presentato la sua raccolta di poesie *Per un paese civile - poesie della legalità*; Fabio Della Tommasina, della MDS Editore; Nicola Morandi, Presidente del gruppo locale, che nel 2015 ha vinto il Premio 'Conterno', che la FEI assegna annualmente per l'attività più intensa e incisiva (così la motivazione: "Pro la multoblaj, interesaj iniciatoj prizorgitaj kunlabore kun aliaj urbaj asocioj, kaj celantaj konigi la fundamentan gravecon de la homaj rajtoj por pli bona kompreniĝo inter malsamaj homoj"). Altre foto al sito: https://www.facebook.com/art11nonviolenzaepace (Nicola Morandi).

* * *

Cristina de' Giorgi kaj Michela Lipari interparolas kun Marcus Bicknell pri la esperantigo de la filmo prezentita en **Genova** (**29an de novembro**) pri la fama esperantisto Clarence Bicknell.

Federico Gobbo (Red. / Acd / Ed.), *Lingua, politica, cultura. Serta gratulatoria in honorem Renato Corsetti*
Mondial, New York 2016

Recenzita de Nicola Minnaja

La libro kuŝas sur mia skribotablo, kaj mi ne kuraĝas ĝin malfermi. La sola titolo timigas min. Kiu estas tiu serioza, meditema persono, kiu rigardas maldekstren kvazaŭ singarde aŭ enigme? Unuavide, li ŝajnas al mi iu, kiun mi konas de longa tempo, sed kiun mi neniam vidis kun tia mieno. Sed povas ja esti nur li, Renato Corsetti. Por forigi ĉiun dubon, estas ankaŭ skribita lia nomo. Kaj kion li faras (aŭ ne faras) sur librokovrilo? Mi klopodu tion deĉifri. La deĉifrado kondukas nin en malproksiman tempon, kiam la kleraj personoj interkompreniĝis per la latina lingvo kaj oni distingis elstarajn klerulojn per laŭra krono, aŭ laŭra girlando. Entute, se oni rekonas la Esperantan radikon "gratul-", ni povas konkludi, ke la libro estas simbola gratulkrono por Renato, kaj ke li rigardas antaŭ si por ĝin akcepti kun plezuro, ankaŭ ĉar ĝi estas nomita per klasikaj internaciaj vortoj. Ni tamen ne asertu, ke ekzistas iu transtempa parenceco de internaciaj lingvoj, kiu donu al Esperanto iun historian nobelecan patenton; fundamento de tiuj klasikaj "internaciaj lingvoj" estis la "glavo, sangon soifanta".

Vi jam komprenis, ke tiu simbola krono estas omaĝo al Renato Corsetti unue, kaj, pere de li, al la esperantistaro kaj al la monda kulturo. Kaj tio estas pli klara se oni rimarkas, ke ĝi havas subtitolon, kaj tiu subtitolo estas: "Lingvo, politiko, kulturo". Tiuj tri vortoj resumas la ĉefajn interesojn de Renato Corsetti. Ne necesas diri, ke la lingvo estas Esperanto, ke la politiko koncernas la rilatojn inter lingvoj, ke la kulturo estas tio, kion la lingvoj esprimas.

Tiuj tri temoj estas pritraktitaj en 30 eseoj, verkitaj de amikoj, kiuj vivis kun la interesoj de Renato. La unuopaj temoj estas variaj. La kontribuaĵojn kolektis kaj or-digis Federico Gobbo, profesoro pri interlingvistiko kaj esperantologio ĉe la univer-sitatoj de Torino kaj Amsterdamo, kunlaboranto de tiu ĉi revuo. Ne estas ĉi tie la spaco por sintezo de unuopaj eseoj; citi nur kelkajn aŭtorojn estus malrespekte por la aliaj.

La libro estas aranĝita en 5 ĉapitroj; mi preferas ĝin dividi nur en du sekciojn. Mi komencu per la unua, la pli ampleksa (26 eseoj, kaj oni tuj rimarkas, ke ĝi celas bone difinitan publikon, konsistantan el akademiaj lingvistoj kaj psikolingvistoj, kaj mi emfazis tion citante la akademiajn kvalifikojn de Federico Gobbo). Ĝi certe plenrajte esperas trovi spacon en fakaj bibliotekoj. Oni perceptas, ke estis farita konscia elekto de la lingvoj: el la 25 eseoj,12 (la plejmulto) estas verkitaj en Esperanto, 9 en la itala lingvo, 2 en la angla; ĉiun eseon akompanas resumo en la tri lingvoj. La (minoritata) uzo de la angla lingvo celas ampleksigi la adresitan publikon, montrante al fakuloj, ke oni povas verki valorajn sciencajn artikolojn, kiujn ili ofte neglektas (kaj tio ne validas nur por Esperanto: estas afero konata de la statistikoj, ke sciencaj artikoloj verkitaj en la angla lingvo estas cititaj proporcie pli ofte ol aliaj – almenaŭ – same valoraj, kaj tio validas por ĉiuj sciencaj fakoj).

Sed nun recenzisto devas respondi al obĵeto: se vi ne apartenas al tiu akademia mondo, al kiu la libro estas malkaŝe dediĉita, ĉu meritas, ke mi elspezu 33 eŭrojn por ĝin aĉeti, kaj mi rezervu al ĝi konvenan spacon en mia libroŝranko? Al la obĵetanto mi ne hezitas

respondi jese. Kvankam vi estas laiko pri tiuj fakoj, vi tamen estas esperantisto, kaj vi certe estas scivola pri la rolo de Esperanto en la nuna mondo (kaj eble ankaŭ en la estonta): en tiu libro vi trovas respondojn al demandoj kiel ĉi tiuj (mi ĉerpas hazarde), kiun valoron havas la kono de lingvoj en la merkato de laborpostenoj? Kiun avantaĝon donas politiko de instruado de lingvoj en la publikaj eduksistemoj de la diversaj ŝtatoj (la propra ŝtato, aliaj ŝtatoj, EU)? Kiu estas la situacio de lingvaj minoritatoj en landoj kun "forta" oficiala (nacia aŭ etna) lingvo? Kiel ŝanĝiĝas lingvoj, kaj kiel Esperanto? Kiel infanoj lernas lingvojn en plurlingva familio? Kiel oni povas mezuri la facilecon de lingvo? Kiel oni provis mezuri la socian prestiĝon de lingvo per larĝskala enketo? Kiel la bezono de faka terminologio influas la evoluon de Esperanto kaj de aliaj lingvoj? En ĉi tiu libro vi ne trovus detalajn respondojn al via scivolo, sed inspirojn por novaj ideoj, atentigojn pri aferoj, kiujn vi eble ankoraŭ ne pripensis.

Kaj nun, se vi deziras iom malstreĉigi la menson lasante lingvosciencojn, vi povas trovi ankoraŭ ion legindan en la dua sekcio, kiun mi ĝis nun neglektis. Tie vi trovos amuza la raporton de Giulio Cappa pri Renato kiel aŭtoro de kanzonoj, ofte kun politikaj aŭ mem-ironiaj nuancoj, kiuj furoris ĉe nia junularo antaŭ (ho ve) kelkaj jardekoj. Vi trovos ankaŭ, kiel personan omaĝon al Renato, noveleton, ŝvebantan inter psikologio kaj absurdo, de nia plej konata romanverkisto, Trevor Steele. Kaj mi ne povas forgesi la kortuŝan portreton verkitan de Michela Lipari, "Klara Zilbernik, la Patrino de Esperanto". Niaj kluboj kaj asocioj ĉiujare memorigas nian Majstron: se en tia okazo klubprezidanto omaĝos la Majstron per legado de ĉi tiuj 2 paĝoj, mia recenzo ne estis vana.

* * *

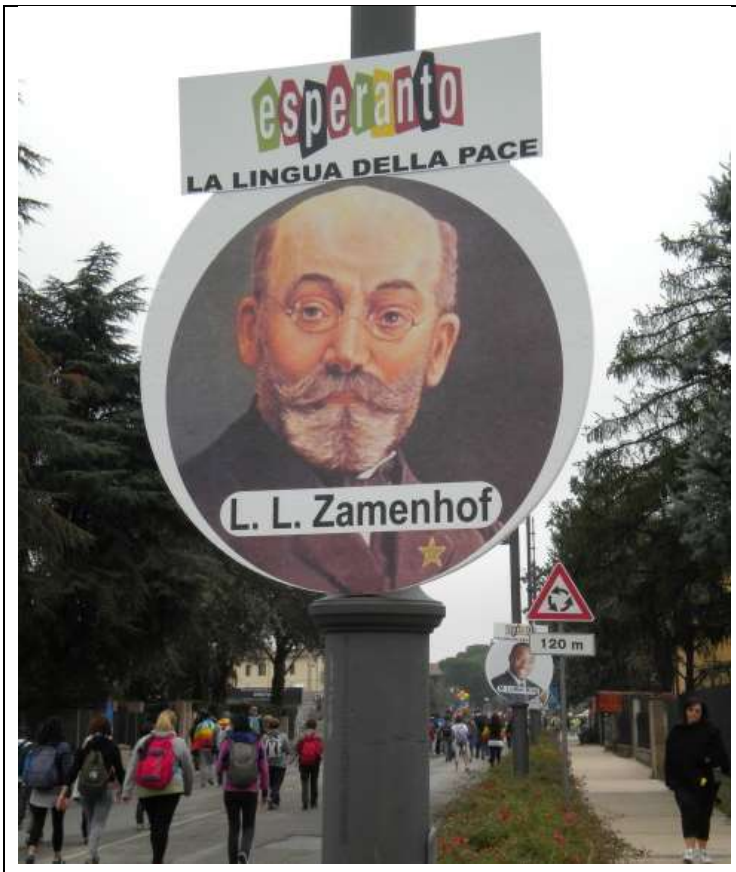

In otto hanno rappresentato la FEI alla "Marcia della Pace" di Assisi (domenica 9 ottobre), premiati da un sole meraviglioso: Gianni Conti, cuore pulsante dell'iniziativa, Felice Sorosina, Elio Bonomolo, Paola Giommoni, Paolo Scotti, Ranieri Clerici, Pasquale Segreto, Aldo Grassini, Mariella Calabrini.

I partecipanti (c.a 200.000), cui sono stati distribuiti 5.000 rotolini, hanno potuto vedere i nostri 9 pannelli Esperanto, i 5 striscioni con la scritta "Esperanto la lingua senza frontiere" ed "Esperanto lingua della Pace", ma, soprattutto, la giganto-grafia (nella foto a fianco) ospitata in uno dei 7 cartelloni appesi ai pali della luce nel viale antistante la postazione della delegazione.

Okazis antaŭ cent jaroj

Tessere scadenti al 31 Dicembre 1916 **rinnovate pel 1917.**

I detentori delle Tessere valide per il 1916 sono pregati di rinnovarle con cortese sollecitudine.

31. Aldo Mandelli, Cremona L. 2 - 21. Otello Nanni, sottotenente, Zona di Guerra L. 1 - 9. Tellini Achille, Bologna 5 - 103. Forza Benvenuto, Belluno 0.50 - 46. Michele Tarallo, Ortanova 1. L. **47.40**

Somma precedente L. **137.65**

Importo Totale L. **185.05**

N. B. - Parecchi aderenti hanno trasmesso maggior somma di quella suesposta. É però altrettanto vero che per la differenza essi avranno ricevuto le cartoline illustrate della Federazione in base al prezzo di L. 0.06 cadauna. Comunque, nel p. v. numero sarà pubblicato il Rendiconto di tutte le Entrate e di tutte le spese per la gestione 1916.

La Federazione Esperantista Italiana, a mezzo del suo segretario, sarà sempre lieta di corrispondere con tutte le persone che le rivolgeranno domande. Però coll'accrescere dei soci, aumenta di pari passo il lavoro di riscontro, e le spese postali vengono troppo a gravare sull'esiguo bilancio federale, la cui attività deve essere spesa nella propaganda generale.

Ben pochi, pagando la quota 1916, o 1916-17 hanno versato maggiore importo di quello minimo fissato in Cent. 50. Non è dunque giusto pretendere che la Federazione, per rispondere alle frequenti richieste di alcuni assidui, debba spendere in francobolli postali maggior somma di quella da essi versata per associazione.

Si esortano pertanto i signori Esperantisti a voler sempre usare cartolina postale doppia per la loro corrispondenza colla Federazione; diversamente qualche volta resteranno senza riscontro, non per biasimevole trascuratezza del segretario.

Risposta alla Circolare 16 Novembre 1916 - Sez. 3 - N. 23975.

(Il Prof. Giuseppe Verdi, direttore dell' Istituto Commerciale di Cremona ha diretto al Ministero dell' Industria, Commercio e Lavoro di Roma, in risposta alla circolare, una lettera dalla quale togliamo alcuni brani che ci interessano).

« Udito il parere unanime del Corpo Insegnante, sulla opportunità di proporre modificazioni alla legge che governa attualmente le Scuole libere commerciali del Regno, specialmente sul trattamento ad esse fatto dal Regolamento 22 Giugno 1913, mi è caro dichiarare che mi è impossibile portare alcun contributo su tale importante argomento, poichè la nostra Scuola ha già potuto, specialmente coi mezzi posti a sua disposizione dalla generosità di codesto Ministero, giungere al grado di prosperità che ora la distingue fra le altre.

Ogni anno infatti il numero delle Classi di studio e di lavoro vanno aumentando, come aumenta la schiera delle giovanette che prestano valido servizio al commercio cittadino ed estero in qualità di regioniere, dattilografe e stenografe, commesse, ecc., con molto vantaggio delle famiglie popolari.

Anche nell'anno or ora incominciato si sta per tentare maggior sviluppo all'insegnamento professionale.....

(foto Istituto ‘A. Tellini’ – Manzano)